

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 6, 2012 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 339.137.2

Н. В. Шевчук,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки підприємств

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ІНФОРМАЦІЯ ЯК ЕКОНОМІЧНИЙ РЕСУРС: СУТНІСТЬ І РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

В статті висвітлено сутність і роль інформації як економічного ресурсу, окреслено її роль у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства постіндустріальної епохи. Запропоновано виокремлювати IT- та знаннево-когнітивний аспекти дослідження інформаційних ресурсів підприємства. Визначено напрями подальших наукових розвідок у напрямку розвинення інформаційної парадигми сучасної економіки.

The article highlights the nature and role of information as an economic resource, and its role in ensuring company's competitiveness in postindustrial era. The author proposes to point out technological and cognitive aspects of enterprise information resources research. The directions for further research in the direction of the development of information paradigm of the modern economy are given.

Ключові слова: інформація, конкурентоспроможність підприємства, інформаційна парадигма, інформаційна стратегія, інформаційний менеджмент.

Keywords: information, competitiveness, information paradigm, information strategy, information management.

Актуальність та постановка проблеми. На початку XXI століття в економічних процесах відбуваються якісно нові зміни. Обсяг знань на планеті подвоюється кожні п'ять років. У провідних компаній світу частка вартості нематеріальних активів досягає 80 %. Зникає традиційне уявлення про місце розташування підприємства, оскільки поширюються аутсорсингові, франчайзингові та віртуальні форми організації бізнесу. Серед ключових факторів успіху сучасних підприємств визначальну роль відіграють їх здатності комбінувати та використовувати на власну користь різноманітні дані та знання.

Не можна не визнавати, що у структурі традиційного у трактування неокласичної економічної теорії портфеля ресурсів (матеріальних, фінансових, трудових), що використовуються економічними організаціями для реалізації своєї діяльності та досягнення стратегічних цілей, відбувається зрушення убік тих ресурсів, що мають переважно інформаційну природу – інтелектуальні здібності персоналу, клієнтські бази, управлінські технології (у т.ч. на IT-платформі), ділова репутація тощо. Інформація поступово перетворюється на важливий ресурс, що дозволяє підприємству зміцнювати свою конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі. Сучасна економіка може бути представлена «як гігантська інформаційна мережа з своїми згущеннями (вузлами) - фірмами, де виробляється, циркулює і споживається інформація. У цих згущення-вузлах виростають ієрархії для більш ефективного «оволодіння» інформацією. Подібної ж мережею стає і все сучасне суспільство ... » [1]. За таких умов прийняття стратегічних рішень вимагає усвідомлення ролі та місця інформації у забезпеченні довгострокового успіху підприємств і компаній, і головне — розроблення та впровадження в управлінську практику адекватних інформаційній парадигмі методів та інструментів перетворення інформації на реальні конкурентні переваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя більшості досліджень джерел стійких конкурентних переваг сучасних підприємств утворює ресурсний підхід (RBV), основи якого закладені публікацією у 1959 р. праці Е. Пенроуз «Теорія зростання фірми», а подальший розвиток пов'язаний з роботами Дж. Барні, Б. Вернерфельта, Р. Гранта, Д. Тіса та ін. [2-4]. Окремі аспекти ресурсного підходу розвинуті у працях російських (Г.Б. Клейнера, І.Б. Гуркова, В. С. Катькала, В.С. Єфремова та І.А. Ханікова та ін., розвинутий огляд яких наведено у [5]) та українських (А.П. Наливайка, В.В. Пастухової, І.В. Смолина, Л.Х. Доленка та ін. [6-7]) авторів.

Ці напрацювання ґрунтуються на дослідженнях теоретиків-економістів першої половини XX ст., що вивчали проблему доступності інформації в процесі прийняття рішення економічними агентами ринкової системи. Ще у 1924 р. Ф. Найт розглядав невизначеність як невід'ємну характеристику економічного середовища [8]. Приблизно в цей же час Я. Маршал висунув гіпотезу про можливість економічного розрахунку в умовах невизначеності, розглядаючи ціни в якості основного джерела інформації. Очевидно, що в сучасному світі ухвалення будь-якого рішення пов'язане з обробкою великих інформаційних масивів. У другій половині XX століття Дж. Стіглер розробив концепцію вибору в умовах невизначеності, яка в цілому зводилася до загальної нагоди неокласичної моделі вибору в умовах досконалої інформації [9]. У 1970-х рр. російський науковець Р. Абдєєв сформулював нову філософську концепцію «інформаційної цивілізації» [10].

Необхідно зазначити, що проблема інформації як економічного ресурсу досліджувалася цілою плеядою зарубіжних та вітчизняних науковців. Визначальну роль інформації у посиленні стратегічних позицій підприємств обґрунтовували відомі класики менеджменту М. Портер і В. Міллар [11], І. Ансофф [12] та П. Друкер [13]. Механізми інформаційного забезпечення управління підприємствами є предметом досліджень вітчизняних науковців та їх колеґ з країн пострадянського простору, у т.ч. у контексті менеджменту знань [14], інформаційного менеджменту [15], системного підходу до управління розвитком економічної організації [16].

Формулювання цілей статті. Незважаючи на усвідомлення актуальності інформації як визначального ресурсу у забезпеченні конкурентоспроможності сучасного підприємства, залишається невирішеною низка проблем, пов'язаних з: оптимізацією інформаційних потоків як в середині, так і зовні підприємства; виявленням принципів раціонального відбору та оцінки інформації задля зниження невизначеності середовища господарювання сучасних підприємств; ідентифікацією окремих видів інформації як стратегічно значущих ресурсів; доведенням можливості та практичної реалізації капіталізації інформації; використанням інформаційних ресурсів як основи для набуття нових конкурентних переваг. Не претендуючи на комплексне вирішення усіх зазначених проблем, в межах статті маємо за мету висвітлити сутність і роль інформації як економічного ресурсу у забезпеченні конкурентоспроможності сучасного підприємства.

Результати дослідження. Огляд опублікованих результатів досліджень у визначеному напрямку дозволяє робити висновок про те, що в сучасній науковій літературі термін «інформація» має неоднозначне трактування. Для адекватного пояснення та використання інформації як економічної категорії доречно погодитись з визначенням інформації як напівструктурованих або агрегованих даних, представлених у певному контексті. Під даними розуміться формалізовані та зареєстровані на різних носіях факти та ідеї, представлені поза контекстом й придатні для передачі та обробки у декому інформаційному процесі. Варто також зазначити, що у разі адекватного відображення інформації в свідомості людини в формі уявлень, понять, суджень, теорій ми маємо справу із знаннями [17, с. 56]. Отже, інформація може виступати або як дані, або як знання.

Володіння повною, достовірною, актуальною та оперативною інформацією [18, с. 100] дає можливість підприємству отримати конкурентні переваги, знижувати фінансові ризики, ефективно підтримувати та супроводжувати процес прийняття важливих, обґрунтованих управлінських рішень. Крім того, ефективно використовання інформаційних ресурсів в системі управління дозволяє визначити здатність підприємства ефективно взаємодіяти з навколишнім середовищем і реалізовувати поставлені завдання для досягнення стратегічних цілей.

Для підприємства, що прагне до лідерства, стає важливим не просто нагромадити інформацію, а ефективно її використати у власній господарській діяльності. Тому виникає проблема виокремлення стратегічно важливої інформації в контексті цілей та завдань розвитку підприємства.

Дж. Барні [19] сформулював чотири ключові критерії для ідентифікації стратегічних активів, а саме: 1) цінність для організації; 2) відсутність заміників; 3) складність або неможливість копіювання або відтворення; 4) рідкісність серед активів конкурентів. На наше переконання, усі зазначені критерії мають безпосереднє відношення до інформації як джерела конкурентних переваг підприємства. Однак, маємо визнати, що не вся інформація сприяє створенню стійких конкурентних переваг: на відміну від впровадження ІТ-технологій, лише нові знання мають стратегічну цінність для підприємства, що діє в умовах високої непередбачуваності умов господарювання. Тому доцільно виділяти два аспекти вивчення поставленої проблеми: 1) інформаційно-технологічний (або ІТ-аспект); 2) знансво-когнітивний аспект.

В ІТ-аспекті використання інформації як стратегічно важливого ресурсу забезпечується системами електронного документообігу (СЕД), системами підтримки відносин (системами SCM і CRM) та ERP-системами.

Найбільш простими системами, які здатні забезпечувати функціонування і розвиток компанії, є системи електронного документообігу (СЕД), що дозволяють вирішувати всі типові завдання роботи з документами – реєстрація, введення та пошук документів, обмін документами, створення звітів, ведення архіву, встановлення прав доступу до окремих документів та системи в цілому.

Останнім часом особливу увагу дослідники приділяють питанням впровадження ERP-систем як таких, що дозволяють оптимізувати управлінські процеси на підприємстві, створювати сприятливе середовище для ефективного використання усіх його ресурсів (матеріальних, фінансових, трудових та ін.), а отже забезпечувати ефективність процесу формулювання, розробки та реалізації стратегії підприємства, що характеризується спрямованістю на створення відмінних характеристик організації або підвищення рівня її компетентності в спільноті подібних господарюючих суб'єктів.

На порядок складнішими є системами забезпечення ефективності управлінням бізнесом або так звані системи імітаційного моделювання та бізнес-аналітики (Business Intelligence – BI), що не тільки поєднують процеси збору даних, аналізу, моделювання й прогнозування, але й за допомогою надійних та оперативних даних допомагають підвищувати поточну продуктивність робіт і якість планування. Крім того BI-системи надають можливість знаходити нові способи використання таких активів, як знання персоналу, цінність клієнта, ефективні мережі бізнес-партнерів, можливі джерела інновацій, що є невід'ємним завданням стратегічного розвитку підприємства.

Кожне підприємство має потенціал самостійного виробництва інформації, однак у всіх підприємств він різний. Якщо для одного підприємства дана потреба має бути задоволена власними зусиллями, для іншого витрати на її придбання можуть виявитися нижчими за витрати на виробництво. У такому випадку прийнятною альтернативою набуття підприємством конкурентних переваг на основі перетворення знань у стратегічний актив є аутсорсинг – (від англ. outsourcing (out-sourcing) використання зовнішнього джерела / ресурсу) – передача організації на підставі договору певних бізнес-процесів або виробничих функцій на обслуговування іншій компанії, що спеціалізується у відповідній сфері.

До недавнього часу ІТ-аутсорсинг був швидше модним трендом, ніж економічно виправданою бізнес-моделью. Однак стрімкі зміни на сучасному ринку і подальше ускладнення бізнес-процесів вимагають оперативного і чіткого реагування, що істотно актуалізувало використання даного інструменту у сучасній бізнес-практиці. При використанні ІТ-аутсорсингу не завжди можна досягти успіху. Це пояснюється тим, що досить часто не враховуються особливості вітчизняної економіки та сфери діяльності, і як наслідок прийняте рішення виявляється не правильним і не приносить очікуваного ефекту. Загалом, якщо ті або інші функції не є ключовими для отримання конкурентної переваги і на ринку є відповідні послуги, їх можна передати на ІТ-аутсорсинг. Зазвичай для більшості компаній основним мотивом для переходу на послуги «зі сторони» є бажання знизити витрати. Отримати економію на витратах за рахунок впровадження аутсорсингової бізнес-моделі най частіше вдається великим бізнес-структурам, які витрачають на підтримку ІТ-процесів надвеликі кошти.

Стратегічна цінність інформації для підприємства визначається структурою його інформаційних потреб, виявлення яких утворює окремих напрям досліджень. Як свідчать опубліковані дані, більшість вітчизняних підприємств і компаній взагалі не усвідомлюють своїх інформаційних потреб, не орієнтуються на інформаційному ринку і не знають способу знаходження інформаційних ресурсів, необхідних для забезпечення успішного довгострокового розвитку.

Наприклад, О.І. Олексюк пропонує виокремлювати 6 типів підприємств, що мають різний ступінь інформаційної залежності та, відповідно, різний рівень розвитку аналітичних технологій обробки комерційної інформації [19, с.97-98]. В іншому дослідженні [20, с. 55] на основі вивчення інформаційних потреб сучасних компаній зроблено декілька важливих висновків: 1) в структурі інформаційних потреб українських підприємств перевага віддається аналітичній інформації бухгалтерського та управлінського характеру, даним про доступність фінансових та інвестиційних ресурсів, інформації політичного та інформаційно-правового характеру, що свідчить про зосередженість вітчизняних господарюючих суб'єктів на нестабільності нормативно-правового поля в Україні, недосконалості ринкової інфраструктури українського бізнес-середовища, непрозорості ринкового простору в Україні; 2) українськими виробничими підприємствами надзвичайно переоцінюється значення інформації нормативно-правового, офіційного, ділового та політичного характеру, але при цьому залишаються суттєво недооцінені дані про ринкову інфраструктуру та можливості розвитку управлінських навичок. Отже, маємо визнати, що в українському бізнес-просторі поки що не відбулося усвідомлення інформаційних засад конкурентних переваг.

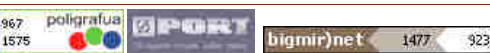
Маємо констатувати, що сучасна економічна теорія і практика знаходяться на етапі парадигмальної зміни [21]. Активно формується нова – інформаційна – парадигма економічного суспільства, що ґрунтується на ключових положеннях про визнання провідної ролі інформаційної складової в економічній системі, усвідомленні багатоваріантності соціально-економічного розвитку та когнітивно-знаннєвої природи моделі «економічної людини», яка керується в своїй діяльності різноманітними критеріями та існує в умовах недосконалої інформації [22]. Відповідність інформаційній парадигмі принципів та технологій поведінки сучасних підприємств можливо забезпечити, на наше переконання, внаслідок формування та реалізації інформаційної стратегії, що узгоджуватиме стратегічні цілі розвитку підприємства зі специфічними характеристиками його інформаційного середовища та потенціалом генерування стратегічно значущих інформаційних ресурсів.

Висновки. Ураховуючи високу важливість інформації для сучасного бізнесу, в аспекті інформаційного забезпечення стратегічного процесу на підприємстві уявляється недостатнім обмежуватись лише регламентацією якості та часу надходження інформації до менеджерів і фахівців, як це пропонується робити в межах інформаційного менеджменту. Вважаємо за доцільне підтримати гіпотезу про доцільність розробки та впровадження у вітчизняних компаніях інформаційної стратегії. Управління інформаційними ресурсами залишається концептуально та методично складним завданням, що тільки очікує та своє подальше наукове вирішення.

Література

1. Майминас Е. Информационное общество и парадигма экономической теории / Е. Майминас // Вопросы экономики. — 1997. — № 11. — С. 90.
2. Wernerfelt B. A resource-based view of the firm: Ten years after / B. Wernerfelt // Strategic Management Journal. — 1984. — 16 (3). — P. 171–174.
3. Грант Р.М. Современный стратегический анализ. 5-е изд. / Р.М. Грант / Пер. с англ. под ред. В. Н. Фунтова. — СПб.: Питер, 2008. — 560 с.
4. Тис Дж. Получение экономической выгоды от знаний как активов: «новая экономика», рынки ноу-хау и нематериальные активы / Дж. Тис // Российский журнал менеджмента. — 2004. — Т. 2. — № 1. — С.95-120.
5. Катькало В.С. Эволюция теории стратегического управления / В.С. Катькало — СПб.: Изд. Дом СПбГУ, 2006. — 548 с.
6. Наливайко А.П. Теория стратегії підприємства. Сучасний стан та напрямки розвитку / Монографія / А.П. Наливайко. — К.: КНЕУ, 2001. — 227 с.
7. Пастухова В.В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність / В.В. Пастухова. — К.: КНТЕУ, 2002. — 302 с.
8. Knight, F.H. The Limitations of Scientific Method of Economics / F.H. Knight // The Trend of Economics. N.Y.: Alfred Knopf, 1924. — P. 229-267.
9. Аблеев Р.Ф. Философия информационной цивилизации / Р.Ф. Аблеев — М.: ВЛАДОС, 1994. — 336 с.
10. Портер М. Э. Конкуренция / М. Э. Портер. — М.: Вильямс, 2002. — 496 с.
11. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия. / И. Ансофф. — СПб.: Изд-во «Питер», 1999. — 416 с.
12. Друкер Питер Ф. Задачи менеджмента в XXI веке: Уч. пос. / Питер Ф. Друкер. — М.: Издательский дом «Вильямс», 2000. — 272 с.
13. Мильнер Б.З. Управление знаниями в корпорациях: Учебное пособие / Под ред. д-ра эконом. наук, проф. Б.З.Мильнера. / З.П. Румянцева, В.Г. Смирнова, А.В. Блиникова — М.: Дело, 2006. — 304 с.
14. Твердохліб М. Г. Інформаційне забезпечення менеджменту: Навч. посібник. / М. Г. Твердохліб — Вид. 2-ге, доп. та перероб. — К.: КНЕУ, 2002. — 224 с.
15. Верба В.А. Інформаційне забезпечення управління розвитком компанії / В.А. Верба // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. Випуск 22. — К.: КНЕУ, 2009. — С. 145-154.
16. Климов С. М. Интеллектуальные ресурсы общества / С.М. Климов. — СПб.: ИВЭСЭП, Знание, 2002. — 199 с.
17. Петренко С.Н. Контроллинг: Учеб. пособие. / С.Н. Петренко. — К.: Ника-Центр, Эльга, 2004. — 328 с.
18. Barney J.V. Firm resources and sustainable competitive advantage. / J.V. Barney // Journal of Management. — Vol. 17. — № 1. — pp. 99-120.
19. Олексюк О.І. Інформаційна складова результативності управлінських рішень // Формування ринкової економіки. — 2009. - №21. — С. 91-106.
20. Гребешков О.М. Порівняльна характеристика вітчизняної та зарубіжної практики оцінки інформаційних потреб підприємств / О.М. Гребешков // Реформування економіки України: стан та перспективи : зб. Матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., 26-27 листоп. 2009 р., м. Київ. — К.: МІБО КНЕУ, 2009. — С. 54-58.
21. Ставцева Т.И. Проблемы становления информационной парадигмы в экономической теории [Электронный ресурс] / Т.И. Ставцева. — Режим доступа: <http://umc.gu-unpk.ru/umc/arhiv/2006/1/Stavceva.pdf>
22. Майминас, Е. Информационное общество и парадигма экономической теории // Вопросы экономики. — 1997. — № 11. — С. 91.

Стаття надійшла до редакції 15.06.2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"